

BERÉNY RÓBERT (1887-1953)**Napsütéses villakert, 1928-1930 körül**

Olaj, vászon, 88,5x66 cm

Jelezve balra lent: Berény

Kezdő ár: 20 000 000 Ft / 66 667 EUR

Becsérték: 35 000 000 – 50 000 000 Ft

Estimated value: 116 667 – 166 667 EUR

Berény Róbert első felesége, Somló Léni
és Pluto kutya

Berény Róbert: Sárga dunyha, 1928. magántulajdon

A *Fegyverbe! Fegyverbe!*- plakát és a Tanácsköztársaság idején tanúsított kultúrpolitikai szerepvállalása megpecsételte Berény sorsát a Kommün bukása után, holott kiábrándultsága miatt már sokkal korábban lemondott a direktóriumban betöltött pozíciójáról, s magát a plakátot is már csupán megrendelésre készítette. A börtönt így sem úszhatta meg, de egykori Nyolcak-béli kollégája, Márffy Ödön segítségével kiszabadult, majd ismerős matrózok Bécsbe menekítették, ahol elvált első feleségétől, Somló Lénitől. A rövid ausztriai intermezzót hosszú berlini emigráció követte. Magánéleti problémái egy időre megtorpanították festői fejlődését, de a sorscsapásokon sokoldalúsága révén hamarosan felülkerekedett. Először egy filmvállalatnál tervezett díszleteket, majd a Berliner Tageblatt *Ulk* című humoros mellékletébe készített karikatúrákat. Az emigráció alatt keveset festett, ellenben annál több időt szentelt örök-régi szerelmének, a muzsikának. Kora ifjúsága óta ismerte Bartók Bélát, akivel még Párizsban, 1909-ben együtt töltötte a karácsonyestét, sőt Bartók franciaországi érvényesülésének útját is ő kezdte egyengetni. Az 1910-es években rendszeresen írt zenei kritikákat a Nyugat számára és a legkitűnőbb Bartók-portré (1913) is tőle származik. Berényt gyermekkori, meghitt barátság kötötte Weiner Leó zeneszerzőhöz, akiről szintén több arcképet készített (1911, 1916, 1930). Egy időben zeneszerzést is hallgatott nála, s a Pesten szerzett ismereteket Berlinben kamatoztatta. 1922-ben Berény quartett - kompozícióját a November-Gruppe második zeneestélyén, hatalmas sikerrel játszották, s a darabról Bartók is elismerően nyilatkozott. Ekkor, szintén a zene révén szövődött rövid románca egy akkor még teljesen ismeretlen, konzervatóriumi növendékkel, a hegedűművésznék készülő fiatal lánnyal, ki később Marlene Dietrich néven vált ünnepelet filmcsillaggá.

Berényt a komponálás és a zenélés mellett ekkoriban találmányai foglalkoztatták leginkább. Golyóstollának szabadalmát néhány héttel előzte meg Bíró Lászlóé. Kísérletezett a háromdimenziós mozival is, majd Theodor Millerrel a hangosfilm megteremtésén fáradozott, s e mellett villany-autók, mini taxik és könnyűszerkezetű vasúti kocsik tervezésébe kezdett. Invenciói között szerepelt a magnetofonszalag egy prototípusa, de a pasztellkréta tapadóbbá tételére is végzett kísérleteket. Legfontosabb, szabadalmaztatott találmánya egy a film vetítését folyamatosabbá tevő mozigép volt, amelynek sorozatgyártása végül is megghiúsult. Sikertelenségét egy új szerelem feledtette. Megismerkedett második feleségével, a tehetséges gordonkaművésznővel, Breuer Etával, akinek korábban berlini lakótársa, Tihanyi Lajos is udvarolt. Etát Tihanyi szintén megfestette, majd miután Berény műzsája, s később hitvese lett olyan művek modelljévé vált, mint a *Csellózó nő*, a *Nő zöld szobában*, a *Sárga dunyha*, vagy a *Reggeli*.

Berény a neves analitikus, Ferenczi Sándor révén került közeli kapcsolatba a pszichoanalízissel, melytől a berlini évek alatt azt remélte, hogy kigyógyítja művészi meddőségéből.

„Haltatlanul küszködöm a festéssel, nem munkahemmung formájában, hanem, mint egy tehetségszorulás, értsd festői invenció elmaradása révén előálló bizonytalanság körképében.”- panaszkolta a festő egy levelében emigrációja utolsó hónapjaiban.

Az általános amnesztia kihirdetése után azonban Berény újra aktívan festett és lelkesen kapcsolódott a hazai művészeti élet vérkeringésébe.

„1926-ban haza jöhöttem anyám halálos ágyához. Itthon folytattam művészi munkámat, a húszas évek utoljában, bizony, sok kommersziális plakát festésével kerestem a nagyobb falatokat új házasságom /1926.VIII./ új háztartásához.”- írja Berény egyik önéletrajzában. A plakát műfajának művészileg magas színvonalú megújítása vitathatatlanul Berény Róbert és Bortnyik Sándor nevéhez köthető. Nemzetközi díjakkal kitüntetett, méltán világhírűvé vált kereskedelmi plakátjai, mint a *Modiano*, a *Pálma*,

Berény Róbert, felesége, édesapja és Pluto kutya társaságában a villa tornácán.

vagy a *Cordatic*, megváltoztatták a pesti utcák látképét, nem csoda, hogy Gál Endre, a Pantofilm igazgatója is felkérte Berényt, hogy rajzoljon reklámfilmeket, sőt külföldi megrendeléseket is kapott. Bortnyikkal közös plakát-vállalkozásuk a húszas évek második felében szintén sikeresen prosperált.

Tárgyalt művünk legközelebbi analógiáinak az *Árnyék és Olympia* (1928), a *Sárga dunyha* (1928), vagy a *Macska és csendélet* (1930) című festmények mellett bizonyos szempontból éppen ezek a kereskedelmi plakátok tekinthetők, melyek képalakító koncepciója nagyon hasonlít a *Napsütötte villakert* megfogalmazásához. A festő a látvány jellegzetes motívumait síkmértani idomokká absztrachálja és nagy, homogén színfelületek zenei hatást keltő, dekoratív ritmusával tölti ki a képmezőt. A szűkre szabott tér tárgyi részleteit nem tagolja, hanem stilizálva a lényegre koncentrálnak. Berény autonóm képépítési módszerének köszönhetően sajátos értelmezést nyer a téri és sík viszonyok összhangja. Az erősen rálátásos nézőpont megválasztása mellett a festő – Szij Béla szavaival élve – „megfordítja a perspektívát”. Berénynek ez a jól elkülöníthető, újra progresszivitást mutató festői stílusa pontosan egybeesik azzal az időszakkal, amikor kereskedelmi plakátjai készültek (1926-1931). Ebben a periódusában is számos portrét készített, de főleg csendéleteket és a polgári élet bensőséges hangulatát sugárzó enteriőröket választott képtémául. Ekkoriban alig fest szabadtéri motívumokat, így a *Napsütötte villakert* kuriózumszámba megy. A térszerkezeti problémafelvetés mellett ez esetben elsősorban az intenzív kolorit, a színharmóniák virtuóz alkalmazása hívja fel magára a figyelmet.

Az 1920-as évek modern, polgári környezetére utaló, Bauhaus-jellegűnek tűnő fehér épület egyszerű, geometrikus felépítése felerősíti a kép kétdimenziós hatását és az egységes, dekoratív színfoltok harmóniáját csupán a ferdén belógó sziluettszerű rács geometrikus mustrája töri meg.

Az utóbbi években családi archívumokból előkerült korabeli fényképek alapján azonosíthatóvá vált, hogy a festmény Berényék 1909-ben vásárolt Városmajor utcai villájának hátsó kertjében készült. Ez a teraszt, illetve verandát a hátsó kertetől elválasztó apácarács több későbbi festményén is előfordul, de általában inkább a kert felől megfestve látjuk az épületet. A korábban Bauhaus-jellegű villának hitt fehér építmény csupán egy melléképület volt a neoklasszicista jellegű villa kertjében. A villát melléképületeivel együtt lebontották a második világháborút követően, így ma már csak a fényképek és néhány szintén ebben az udvarban készült festmény őrzi annak emlékét, hogy ezen a tornácán, – ahol a kép festéséhez Berény felállította állványát-, egykor Freud professzor is megfordult sok más pszichoanalitikus mellett. De tudjuk, hogy a villában sűrűn vendégeskedett Berény sógora, Ignotus, a Nyugat főszerkesztője és a lap írói, költői is, többek között Füst Milán, Karinthy Frigyes és József Attila, de megfordult itt Ady is, no és persze a Nyolcaskbéli kollégái és más festők egész sora.

Amint tárgyalt képünk is bizonyítja Berény az emigráció után több szálon is kereste a kapcsolatot a hazai közönséggel. Plakátjai megszólították az utca emberét, emellett újra, rendszeresen kiállított, s festményeivel igyekezett a polgári réteg igényeit is kielégíteni. Lyka Károly írja, hogy „műveit szívesen vásárolták a bennfentesek”, Berény maga pedig így fogalmazott: „Sohase feledjük: a művészet társadalmi jelenség, amely három összetevőből áll: a művészből, a műből és a közönségből”. Az aukció alkalmával ehhez annyit tehetnénk hozzá, hogy szükségeltetik még egy érzékeny szemű, jó ízlésű, műértő-vásárló is, aki kellőképpen értékeli Berény érett korszakának ezen most bemutatásra kerülő remekművét.

Barki Gergely

Berény Róbert: Árnyék és Olympia, 1928-1929 körül, magántulajdon

Berény Róbert: Macskás csendélet, 1929-1930, magántulajdon

